

Петро СУХОРОЛЬСЬКИЙ

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації
Інституту математики та фундаментальних наук
Національного університету «Львівська політехніка»*

ЗАСОБИ СТРАТЕГІЧНОГО ФОРСАЙТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В НОВИХ УМОВАХ

Обґрунтовано необхідність використання форсайту для розвитку туризму і продемонстровано його переваги. Відзначено особливості стратегічного форсайту, які роблять його привабливим і затребуваним для людей та організацій з туристичної індустрії. Визначено та охарактеризовано п'ять основних сценаріїв розвитку туристичної галузі в майбутньому.

Ключові слова: *футурологія, форсайт, майбутнє туризму, COVID-19, сценарії.*

Упродовж останнього року туристична галузь переживає не найкращі часи. Пандемія COVID-19 стала справжнім шоком для усіх людей, залучених до туризму як з боку надавачів послуг, так і отримувачів. Проте розуміння складності й непередбачуваності процесів у світі, які безпосередньо впливають на цю сферу, з'явилося ще раніше, ніж настав 2019 рік. Через це чимало дослідників і практиків у сфері туризму вже давно займаються пошуком нових інструментів, які б допомогли краще формувати стратегії розвитку галузі та швидко адаптуватися до неочікуваних поворотів і змін. На цьому шляху вони часто звертаються до футурології – сучасної наукової дисципліни, метою якої є дослідження усього, що пов'язано з імовірними, можливими, бажаними і небажаними варіантами майбутнього.

Стратегічний форсайт – більш прикладний вид діяльності, спрямований на застосування досягнень футурології для досягнення конкретних цілей в управлінні, бізнесі, політиці та інших сферах. Саме підходи, характерні для нього, є привабливими щодо реформування і розвитку туристичної галузі в теперішні непевні часи. Зважаючи на це, *мета цієї статті* – довести необхідність використання форсайту (як методології та теорії організації футуроорієнтованої діяльності) для розвитку туризму і продемонструвати його переваги.

Проблемами адаптації досягнень футурології та стратегічного форсайту до особливостей туристичної сфери займаються чимало дослідників в різних країнах світу. Зокрема, 2009 року в Нідерландах був створений дослідницький і аналітичний центр «Європейський інститут майбутніх туризму» (зауважимо, що в межах футурології слово «майбутнє» вживають у множині – англ. *futures* – для того, щоб підкреслити багатоваріантність майбутніх перспектив і невизначеність майбутнього). Упродовж свого існування ця організація реалізувала більш ніж 100 дослідницьких проєктів, а також видає високорейтинговий академічний журнал «Journal of Tourism Futures». Провідними науковцями та експертами Інституту, які опублікували низку цікавих праць на цю тематику, є А. Postma, І. Yeoman, J. Oskam, S. Hartman та інші. Чимало авторів досліджують потенціал стратегічного форсайту для розвитку туризму в конкретних країнах (наприклад, М. Awedyk і А. Niezgodą – у Польщі [1], а К. S. Suhail та інші – в Іраку [7]). В Україні футурологія туризму є предметом наукового інтересу В. Білика, В. Романишина, В. Круш [2].

Як зазначено на сайті створеного 2013 року спеціального Підрозділу з питань стратегічного форсайту в межах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД), стратегічний форсайт – це «структурований та систематичний засіб використання ідей щодо майбутнього для того, щоб передбачити та краще підготуватися до змін» [8]. При цьому важливими є зовсім різні образи майбутнього, а також нагоди і труднощі, які з них постають. Їх вивчення допомагає глибше зрозуміти сучасні процеси та ухвалювати кращі рішення у теперішньому. Саме слово «форсайт» (англ. *foresight*) означає буквально «погляд уперед», або ж – передбачення, знання, розуміння майбутнього. Проте аж ніяк не варто ототожнювати його з точним прогнозуванням чи пророкуванням подій, які стануться у майбутньому [5, с. 2]. Віра у значний потенціал наукового прогнозування (у вузькому розумінні слова) у суспільних науках значно занепала в порівнянні зі серединою ХХ ст., і тепер головні акценти у футурології змістилися у бік варіативності, свідомого конструювання кращого майбутнього, а також вивчення різних образів майбутнього та їхнього впливу на цивілізаційні процеси [10, с. 28–31].

Розглянемо деякі особливості стратегічного форсайту, які роблять його привабливим і затребуваним для людей та органі-

зацій, залучених до розвитку туристичної галузі [1, с. 147–148]. Передусім зазначимо, що для сучасних форсайт-проектів зовсім не характерне обмеження лише однією пріоритетною сферою чи ключовими цілями. Швидше, навпаки, – культивується широкий погляд і різноманітність позицій. Головна мета – зрозуміти загальні контексти й тенденції, а також те, як конкретну діяльність можна в них найефективніше вписати.

З другого боку, мало хто сьогодні заперечуватиме, що туризм є відритою системою, інтенсивність взаємодії якої із зовнішнім середовищем лише посилюється з часом [2, с. 318; 4, с. 2]. Аналізуючи історію людської цивілізації всього лиш за останні кілька десятиріч, неважко виділити немало подій, які, хоча й не є складовими туристичної системи, усе ж перетворилися на першорядні для неї трансформаційні сили. Ідеться насамперед про: виникнення авіаперевізників-лоукостів, теракти 11 вересня, поширення мобільного Інтернету, економічну кризу 2008 року, утвердження економіки спільної участі тощо [4, с. 7]. Цей перелік завершується пандемією COVID-19, яку можна назвати справжньою катастрофою для туристичної галузі та суміжних сфер. Більшість із таких подій неможливо точно передбачити. Особливо непомітними вони є для тих, хто, перебуваючи в бульбашці своєї галузі чи економіки загалом, не помічає всього того, що твориться навколо. Варто також урахувати, що зв'язок туристичної системи із середовищем є двостороннім і не обмежується впливом зовнішніх чинників. Сам туризм чинить дедалі більший вплив на зовнішнє середовище, і він далеко не завжди позитивний. Інакше кажучи, туризм викидає туди «відходи» у формі, наприклад, вуглецевого сліду, поширення інфекційних хвороб чи руйнування місцевих спільнот. Цей факт може мати першорядне значення, особливо в межах деяких сценаріїв, про які йтиметься далі.

Зважаючи на те, що релевантні для нашого дослідження критичні події стають дедалі частішими і все масштабнішими, потрібно навчитися з ними співіснувати, і саме форсайт пропонує призначений для цього інструментарій. Тут важливо, що сучасні футурологи вже давно звертають увагу не лише на найімовірніші варіанти майбутнього, а й на ті, що здаються для більшості малоімовірними або й неймовірними. Як проголошує Другий закон майбутнього видатного сучасного футуролога Дж. Дейтора, «кожна корисна ідея щодо майбутнього повинна

здаватися сміховинною» [3, с. 3–4]. Інакше кажучи, майбутнє ніколи не постає в такому вигляді, як очікували. Це підтверджують різноманітні ключові для цивілізації події останнього часу, починаючи від терактів 11 вересня 2001 р. і закінчуючи пандемією 2019-2020?? рр., які мало хто вважав «найімовірнішими», перш ніж вони сталися в реальності. Отже, стратегічний форсайт націлений не на передбачення єдиного майбутнього, а на те, щоб навчити учасників вдивлятися в нечіткі та мінливі обриси, які з'являються на горизонті, та використовувати ці навички для досягнення практичних цілей.

Спробуємо продемонструвати, як описаний підхід можна використати для поліпшення розуміння перспектив туристичної галузі. Для цього скористаємося поширеним методом футурологічних сценаріїв у варіанті відомого футуролога Р. Слотера [6, с. 295–296], який виділяє п'ять основних альтернативних сценаріїв.

1. «*Business as usual*» означає відновлення і продовження економічного зростання. Багато людей у сучасному світі вважають такий варіант чи не єдиним імовірним сценарієм. На їхню думку, теперішня пандемія – це короткочасний збій у роботі системи, а після досягнення високого рівня вакцинації можна буде повернутися до нормального життя. Для туризму це означає робити прогнози про повне відновлення галузі (включаючи також і відкриті кордони та необмежені авіаперельоти) у 2022 чи 2023 р. та готуватися до моменту, коли вони почнуть реалізовуватися. З другого боку, скептики і прихильники ідеї «меж зростання» переконують, що навіть якщо такий сценарій і стане реальністю на якийсь час після подолання коронавірусу, це не триватиме довго.

2. *Коланс* – сценарій, що зовсім несподівано для більшості людей почав утілюватися в життя починаючи з кінця 2019 р. (існує також позиція, що людська цивілізація вже тривалий час рухається цим шляхом, але зовнішні прояви загальних і глибоких процесів стали настільки очевидними лише тепер). Попри те, що ймовірність колапсу активно обговорюють уже майже пів століття, мало хто у сфері бізнесу ставився до цього серйозно. Навіть коли у світі вже розпочалася пандемія, менеджери туристичної індустрії спершу повністю проігнорували загрозу, продовжуючи вести «*business as usual*» [4, с. 1]. Що ж стосується майбутнього, то, крім наступних пандемій (які, на думку

багатьох експертів, а також суспільних лідерів на зразок Білла Гейтса, є високоймовірні та відзначатимуться значно більшим масштабом і наслідками), іншими чинниками, які спричинять занепад, можуть бути: зміна клімату і все, що з нею пов'язане, трансформація свідомості населення під деструктивним впливом нових медіа, а також численні інші симптоми переходу людством внутрішніх і зовнішніх меж [9].

3. *Керовані суспільства* – сценарій, що означає згортання та обмеження багатьох свобод заради стабільності і прогнозованості. У теперішній час ми бачимо його прояви у багатьох країнах світу, де влада запроваджує суворі і тривалі обмеження у зв'язку з пандемією, а також намагається встановити контроль через посилену ідентифікацію, збір персональних даних та інші схожі заходи, які раніше вважалися невинуватими і репресивними. Така політика може частково або повністю зберегтися і після пандемії, адже владні органи самі по собі не схильні відмовлятися від повноважень і засобів контролю, а громадськість поступово звикає до життя в нових реаліях. Для сфери туризму це означає, що, на відміну від початку 2020 року держави не вагаючись закриватимуть кордони чи зупинять транспорт – навіть незначні загрози спричинять великі обмеження. У зв'язку з цим туристична галузь не зможе повністю відновитися і буде блідою копією індустрії, які існувала в час необмежених нічим глобальних потоків.

4 і 5. *Екологічна децентралізація і трансформовані суспільства* – критики мейнстримних підходів вважають такі два сценарії бажаними для світу, але це зовсім не означає, що вони пов'язані з розвитком туризму чи зростанням економіки загалом. Інакше кажучи, трансформований екологічний туризм – це тоді, коли поряд з економічними аргументами й цілями враховують також й екологічні, соціальні, культурні та інші. Ба більше, часто йдеться про те, що неекономічні аспекти повинні стати домінуючими, зважаючи на ту шкоду, яка була їм завдана за часи панування індустріальних порядків. Якщо відповідний світогляд справді почне серйозно впливати на політику та формування нових норм, тоді постане багато незручних питань щодо доцільності відновлення міжнародних авіаперельотів, проведення масштабних світових подій на зразок олімпіади чи, загалом, стимулювання переміщення великих мас людей за межі місць їхнього постійного проживання.

Висновки. У теперішній час важко сказати, який зі зазначених сценаріїв є реалістичнішим за інші, але розгляд їх усіх у сукупності дозволяє зрозуміти, що світ вже значно змінився, хоча багато хто все ще не хоче цього помічати. За таких умов перспективи туристичної галузі залишаються туманними. Однак можна припустити, що намагання розвивати туризм за колишніми теоріями й моделями можуть не принести очікуваної вигоди та не окупитися. Натомість диверсифікація послуг, паралельне досягнення цілей у межах туристичної галузі та поза нею, розбудова об'єктів, які виконують важливі соціальні, екологічні, культурні, духовні функції та водночас є привабливими для туристів (зокрема вкладення в місцеві спільноти, соціальні проекти, охорону природи, збереження унікальної місцевої ідентичності), – навіть якщо і не принесуть швидкого прибутку, проте є виправданими з огляду на довгострокову перспективу і, безумовно, підвищать потенціал та конкурентоспроможність будь-якої туристичної дестинації.

Список використаних джерел

1. Awedyk M., Niezgodna A. New opportunities for future tourism after 25 years of political and socioeconomic transformation – foresight in Poland's tourism planning. *Journal of Tourism Futures*. 2016. Vol. 2. Is. 2. P. 137–154.
2. Bilyk V., Romanyshyn V., Krush V. Tourism futurology as a research area in tourismology. *Tourism of the XXI century : Global challenges and civilization values: II International scientific and practical conference* (Kyiv, June 01, 2020). Kyiv : KNUTE. P. 315–324.
3. Dator J. What futures studies is, and is not. *Jim Dator: A Noticer in Time*. Springer, Cham, 2019. P. 3–5.
4. Postma A., Yeoman I. A systems perspective as a tool to understand disruption in travel and tourism. *Journal of Tourism Futures*. 1 March 2021. 11 p.
5. Schatzmann J., Schdfer R., Eichelbaum F. Foresight 2.0 – Definition, overview & evaluation. *European Journal of Futures Research*. 2013. 1:15. 15 p.
6. Slaughter R. Futures concepts. *Futures*. 1993. April. P. 289–314.
7. Suhail K. S. et al. The Effect of Strategic Foresight on Tourism Marketing after COVID-19. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*. 2019. Vol. 8(1). 11 p.

8. What is Strategic Foresight? / The Strategic Foresight Unit, OECD. URL: <https://www.oecd.org/strategic-foresight/>

9. Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Межі зростання. 30 років потому. К. : Пабулум, 2018. 464 с.

10. Сухорольський П. Основи футурології : монографія. Львів: Априорі, 2021. 628 с.

Petro SUKHOROLSKYI

*PhD in Law, Docent, Associate Professor at
the Department of International Information of
Lviv Polytechnic National University,*

STRATEGIC FORESIGHT TOOLS FOR TOURISM DEVELOPMENT IN THE NEW ENVIRONMENT

The benefits of using foresight for tourism development are substantiated in the article. The author delineates characteristics of strategic foresight, which make it an attractive and useful tool for persons and organizations in tourism industry. Five main scenarios for the future development of tourism are outlined and described.

Key words: *futures studies, foresight, futures of tourism, COVID-19, scenarios.*

Туристичний потенціал Судово-вишньянської територіальної громади Львівської області: стан і перспективи розвитку : зб. матер. наук.-практ. конф. (м. Судова Вишня, 15 травня 2021 р.) / Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2021.– 260 с.

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції розглянуто історико-культурні, природні та інші ресурси Судово-вишньянської туристичної дестинації Львівської області. Запропоновано інноваційні наукові розробки, методичні прийоми, підходи в справі теоретичної і практичної організації туризму, висвітлюються важливі й актуальні питання стану, перспектив розвитку туристичної дестинації Судово-вишньянщини. Надано рекомендації щодо залучення туристичних ресурсів у розвиток сфери гостинності цього краю.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, фахівців у галузі туризму, краєзнавців, студентів, учнів і всіх, хто не байдужий до майбутнього рідного краю.

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

- Департамент освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації
- Управління туризму та курортів Львівської обласної державної адміністрації
- Кафедра міжнародної інформації Національного університету «Львівська політехніка»;
- Судово-вишньянська міська рада об'єднаної територіальної громади Яворівського району Львівської області

УПОРЯДНИКИ:

- З. І. Фольтович* – голова оргкомітету, голова Судово-вишньянської міської ради об'єднаної територіальної громади Яворівського району Львівської області;
- О. З. Анісімович-Шевчук* – відповідальний редактор, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації ІМФН НУ «Львівська політехніка»;
- В. В. Гулай* – член оргкомітету, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної інформації ІМФН НУ «Львівська політехніка»;
- Г. С. Курляк* – член оргкомітету, начальник відділу освіти, культури та туризму, сім'ї, молоді та спорту Судово-вишньянської міської ТГ Яворівського району Львівської області;
- О. П. Яремчук-Петьовка* – літературний редактор;
- О. П. Лавринович, О. П. Мазур* – фотографії конференції.

Матеріали подано в авторській інтерпретації.

ISBN 978-617-7617-36-4

- © Автори статей, 2021
- © Національний університет «Львівська політехніка», 2021
- © Судово-вишньянська міська територіальна громада, 2021